

Spektatori, teatri, autori

-Bisedë në redaksi-

Shpesh në redaksinë e gazetës sonë vijnë letra nga lexues punëtorë, kooperativistë, ushtarakë, studentë dhe nxënës të shkollave etj., (të gjithë dashamirës të teatrit) për shfaqje e premiera që kanë parë në rrethe, në Tiranë apo i kanë ndjekur ato në programet e Televizionit tonë. Spektatori përhëndet dhe kërkon vazhdimisht shfaqje të reja nga teatrot profesioniste dhe amatore.

Në këtë atmosferë inkurajuese dhe frymëzuese edhe teatrot tona po bëjnë çmos që t'i përgjigjen masave artdashëse. Por atyre u duhen pjesë. Dhe pjesët i shkruajnë autorët. Me sigurimin e pjesëve të duhura nis ndërtimi dhe realizimi i repertorit. Edhe autorëve u duhen skenat e teatrit. Teatri dhe autori janë të pandarë.

Këto ditë, kur trupa e teatrit «A. Z. Çajupi» po jep në kryeqytet komedinë «Zonja nga qyteti» të Ruzhdi Pulahës, në redaksi organizuam një bisedë rreth problemit të forcimit të mëtejshëm të marrëdhënieve të drejta teatër-autor dhe rreth tërheqjes së mendimit të masës për shfaqjet e reja.

Në bisedë morën pjesë Petraq Zoto (drejtor i teatrit «A. Z. Çajupi» të Korçës), Spiro Karanxha, (aktor, sekretar i organizatës-bazë të Partisë), Dhimitër Orgocka (regjisor), Pandi Raidhi (aktor-Artist i Popullit), Klaudeta Llogori (aktore) si dhe shkrimtarët Ruzhdi Pulaha e Hamza Minarolli.

Më poshtë po botojmë bisedën.

Redaktori: Bashkëpunimi i mirë në mes teatrit dhe autorit, është, si thoni zakonisht ju punonjësit e artistët e skenës, guri themeltar për kryerjen e veprës së përbashkët, shfaqjes. Cila është praktika juaj e punës në këtë bashkëpunim dhe ç'mendonit për kërkesat kryesore që duhen patur parasysh e zbatuar bashkërisht nga kolektivi i teatrit dhe autori?

P. Zoto: Është e ditur që bashkëpunimi nis me dëshirën e mirë të të dy palëve për të dhënë një vepër artistike të denjë për masat punonjëse artdashëse. Por mendoj se, duke u nisur pikërisht nga ky qëllim i përbashkët, vendosja e marrëdhënieve të drejta teatër - autor nuk duhet quajtur vetëm si çështje korrekte, sipas motos mikroborgjeze «si të bëj që të mos prishem me ta» (të thotë autori), «si të bëjmë që të mos prishemi me të» (të thonë shoqet dhe shokët e teatrit). Marrëdhëniet teatër - autor nuk kanë të bëjnë fare me çështjet e vockëla. Ato duhen ndërtuar mbi bazën e kriterëve të shëndosha ideoestetike. Kolektivi i teatrit, kur e merr pjesën, dramën apo komedinë sheh, në radhë të parë, nëse shërben për edukimin klasor-revolucionar të masave, si dhe sa e pasqyron ajo politikën e Partisë sonë me temën dhe problematikën që trajton, cilat janë forcat pozitive dhe si përfaqësohen, cilat janë forcat negative dhe si përfaqësohen, raportet në mes tyre, forca realiste e veprës, pasuria ideore, figurat artistike etj. Në të gjithë këto përbërës të përmbajtjes e të formës duhen kërkuar e gjetur, në radhë të parë anët pozitive. Në emër të vënies në pah të këtyre vlerave, dhe të pasurimit të tyre, le t'i bëjmë pastaj autorit vërejtjet tona për të metat. Dhe jo që në fillim - tek të metat. Kur veprohet kështu, kjo nuk dë-

shmon vetëm për mungesë takti, por për diçka tjetër më serioze, për ngurrimin tonë që të shohim vlerat e veprës në radhë të parë, dhe për përgatitjen tonë të pamjaftueshme. Përballë frymës sonë të njëanshme të mohimit, mendoj se autorin as që do ta zinte malli më për të parë derën e atij teatri, apo edhe botuesi. Ndokush mund të mendojë se me zor nuk do ta mbajë autorin, as edhe «duke i bërë lëshime në parim». Por para se të arrijmë në konkluzione të tilla, ne duhet të jemi të bindur nga ana ideoestetike, se a kemi vërtet të drejtë për ato që themi? A jemi ne vërtet me parimet, apo me dyshimin më të vogël, për të qenë brenda. bëjmë mizën buall.

Për një metodë pune më të drejtë e frytdhënëse, kolektivi ynë u referohet materialeve të Partisë dhe veprave të shokut Enver Hoxha, sipas problemit që ngre, trajton e zgjidh pjesa.

H. Minarolli: Në këtë drejtim ka rëndësi të shihen e të gjykohen gjithnjë pjesët, kur nis puna me teatrin. Më kujtohet ve, vitin e kaluar kur trupa e Korçës vuri në skenë dramën «Me gjuhën e pushkës», bashkë me regjisorin dhe disa aktorë shfletuam edhe njëherë Historinë e Partisë, dokumenta dhe volumet e para të veprave të shokut Enver. Aty mësuam shumë, për trajtimin e drejtë të ngjarjeve në dramë, të personazheve sipas tipave shoqërorë që përfaqësonin etj. Në Korçë Komiteti i Partisë dhe Komiteti Ekzekutiv i k.p të rrethit interesohen nga afër. Kjo frymë bashkëpunimi dhe gatishmërie e kolektivit të teatrit «A. Z. Çajupi» të Korçës dhe ky kujdes i shokëve drejtues të rrethit, mua, si autor debutant në dramë, më bëri përshtypje të madhe, më rriti ndjenjën e përgjegjësisë dhe të kërkesës ndaj vetes në radhë të parë dhe ndaj të tjerëve. Zvarritja e ndonjë teatri në disa raste fre-

non punën e vet, frenon autorin, varfëron repertorin. Kam vënë re se zvarritja nuk është pa shkak. Ajo ndodh edhe kur shokët drejtues të teatrit siçomos nuk kanë përgatitjen e nevojshme për një problem konkret.

Dh. Orgocka: Njohja më e thellë e realitetit, e problemeve dhe përvetësimi i materialeve të Partisë dhe i veprave të shokut Enver Hoxha, është kushti kryesor si për autorin, ashtu edhe për regjisorin, bile edhe për aktorët. Shkurt, për të gjithë ata që marrin pjesë në kolektivin krijues së spektaklit. Nuk ka moment të historisë sonë të luftës, të punës dhe të mbrojtjes, që mos të jetë analizuar e studjuar nga Partia dhe shoku Enver. Studimi i vazhdueshëm na ndihmon së tepërmi në çdo moment të punës për një shfaqje, para se të merremi me pjesën, dhe në proces e sipër, që të shohim se si trajtohet lufta e klasës, si janë konfliktet, linjat, fatet e personazheve e të karaktereve etj. Të gjitha këto, të shikuara me qartësi ideoestetike, e cila fitohet vetëm me studim e punë krijuese intensive. Kështu kemi vepëruar, p.sh., edhe kur punuam për vënien në skenë të pjesës «Bijti e çobanit» të A. Binos, «Era e lartësive» të N. Dokles etj. Dhe kështu duhet të veprojmë gjithçkë teatër e autorë bashkë. Kjo na largon nga gjykimet e vlerësimet subjektive, të gabuara e të dëmshme, por na armatos edhe me guximin e vërtetë krijues, të mbështetur në mësimet e Partisë.

P. Zoto: Pikërisht, duke u nisur nga këto kriterë, përpigemi të zbulojmë vlerat ideoartistike të pjesëve. Kështu, p.sh., në komedinë e R. Pulahës «Zonja nga qyteti», vumë re se ajo afirmonte në mënyrë të dukshme shndërrimet socialiste në ekonomi dhe në ndërgjegjen e qerrezve tanë të rinj në fshatin kooperativist, njëkohësisht edhe luftën e zgjuar e të shkathët të tyre për zhdukjen e mbeturinave në ndonjë tip të molepsur me koncepte të gabuara për jetën në fshat, si dhe triumfin e tyre. Pra, duke parë se në gjërat kryesore ajo militonte, filluam punën.

R. Pulaha: Bashkëpunimi ynë ishte mbi baza parimore. U përqëndruam, së pari, mbi problemet themelore të veprës, pa u marrë me çikërrima. Që në fillim më bëri përshtypje kjo frymë e shëndoshë e serioze pune. Ja një fakt: U tregova shokëve të teatrit të Korçës, se për komedinë «Zonja nga qyteti» kishte edhe ndonjë shok botues (nga ata që duan të jenë brenda), i cili mendonte se ishte e papranueshme, për shkak të Ollgës, që sipas tij kurrsesi nuk mund të pranohej si njeri në mes nesh.

P. Zoto: E pse të mendonim edhe ne kështu?!

R. Pulaha: Gjykimi dhe vlerësimi i veprës mbi bazën e kriterëve të drejta ideoestetike më ngrohu zemrën dhe i thashë vetes: «Edhe po të doli ndonjë e metë, dëgjo me kujdes dhe përpunoje. Këtu ke çfarë të përfitosh». Me Ollgën kam dashur të jap tipin e njeriut që filtrohet në mes të masës së njerëzve të thjeshtë të punës dhe t'i bëj jehonë edhe mendimit se fshati ynë i epokës së Partisë është objekt transformimi dhe një realitet transformues...

P. Raidhi: Ne «e pranuan» Ollgën. Ajo është një grua e tillë, që si ajo ka edhe të tjera në popull. Ka të meta, por nuk është një negativitet. Në brendësi ajo është jona, por që duhej shpëruar nga të metat. Trajtimi i saj në vepër është i drejtë.

R. Pulaha: Ju ndihmuat të shpejtojë edhe komedia e të mos zvarritej më nëpër sirtarët siç ndodhi me buletin «Teatër» të Shtetpësisë Qendrore të Krijimtari-së Popullore e me ndonjë teatër profesionist.

Dh. Orgocka: Çdo autor, kur sheh se me veprën e tij punohet me seriozitet, i futet edhe më me dëshirë ndreqjes dhe punimit të saj të mëtejshëm.

K. Llogori: Në shërbim të kësaj, jemi përpjekur gjithmonë që jo vetëm të bëjmë vërejtje, por edhe të sugjerojmë me aq sa mundemi, se si mund të thellohet linja e këtij apo atij personazhi, një gëzime në këtë apo atë skenë si duhet trajtuar etj. Të gjitha këto për të ndriçuar më mirë idetë kryesore të veprës dhe të spektaklit. Pra, në këtë fazë të dytë të punës, është fjala për marrëdhënie bashkëpunëtorësh, ose si të themi, bashkautorësh e jo më për marrëdhënie teatër - autor. Pra, nis të lulëzojë kështu e të rrjesohet ky bashkëpunim që nis nga gjërat kryesore ideoestetike, gjer tek kërkesat e mjeshtrisë për autorin, për regjisorin e aktorët.

Redaktori: Puna për vendosjen e marrëdhënieve të drejta teatër-autor nis me takimin e parë, kur paraqitet pjesa (në disa raste edhe kur autori paraqet skicë - idenë) dhe pastaj vazhdon gjer pas shfaqjeve të premierës. Pra, ajo kalon një proces të tërë. Si ndikon në këtë proces pune krijuese mendimi i masës dhe si punoni ju për tërheqjen dhe sigurimin e këtij mendimi?

S. Karanxha: Diskutimin për këtë çështje po e filloj me një shembull konkret. Kohët e fundit kemi marrë për të vënë në skenë një pjesë të Gaço Manit, e cila pasqyron luftën e punëtorëve korçarë kundër shtypjes dhe pabarazisë shoqërore, në vitet e paraçlirimit. Ngjarjet autori i vendos në fabrikën e birrës. Atëherë një grup i shokëve të këshillit artistik, disa aktorë, autori etj. vajtën dhe u takuan me veterane ish-punëtorë në atë fabrikë, i njohën me dramën, biseduan dhe rrahën mendime. Shokët tanë dhe autori mbajtën shënime. Pati sugjerime shumë të vlefshme për trajtimin e ngjarjeve dhe të çështjeve të tjera që kanë të bëjnë me zhvillimin dramaturgjik të pjesës e të krejt shfaqjes. Por ky takim nuk do të mbesë i vetri.

K. Llogori: Për vetë natyrën e punës në teatër, mendojmë se është e nevojshme të tërhiqet mendimi i masës, sidomos në disa momente të caktuara. Kështu, p.sh., teatri ynë po e bën zakon që pas takimit të parë, të bëjë me ta një takim edhe kur nisim provat në tavolinë; më pas, kur dilët në skenë e gjer kur bëhen provat e përgjithshme. Anëtarët e këshillit artistik, autori dhe të tjerët i ndjekin me vëmendje këto diskutime jo vetëm për pje-

(vijon në f. 12)